

Andriy Oliynyk CSsR
Lwów

TROSKA PAŃSTWA O WSPÓLCZESNĄ RODZINĘ NA UKRAINIE NA TLE PRZEMIAN POLITYCZNYCH (1991–2014)

Rodzina jest największą wartością, którą ludzkość chronila i rozwijała w ciągu własnej historii. Zawsze bowiem było rzeczą oczywistą, iż nie istnieje ani naród, ani kultura, ani kraj, który by przetrwał, nie otaczając troską i szacunkiem rodzinę. Rodzinę można uważać za „zaczyn”, konieczny dla rozwoju społeczeństwa, moralności i kultury. Każde państwo musi dogłębnie badać wszystkie zjawiska, związane z sytuacją rodziny, wyszczególniać problemy, a także natychmiastowo reagować na trudności zakłócające jej prawidłowe funkcjonowanie. Przed takim zadaniem stoi współczesne społeczeństwo ukraińskie. W niniejszym artykule ukazane zostaną problemy nękające rodzinę na Ukrainie, a także przedstawione będą wysiłki państwa ukraińskiego, ukierunkowane na profilaktykę różnych „chorób” nękających dzisiejsze rodziny, wprowadzając zakłócenia w ich prawidłowy rozwój.

Transformacja psychologiczna tradycyjnego obrazu rodziny ukraińskiej we współczesności

Rodzina uważana jest za najstarszą instytucję społeczną, którą ludzie tworzą od samego początku istnienia świata. To ona od początku jest gwarantem przyszłości dla człowieka, narodu oraz całej ludzkości. Obraz rodziny ulegał zmianom w zależności od okresu historycznego, specyfiki narodowej, wierzeń religijnych, czyli tych wszystkich okoliczności historyczno-społecznych, w których konkretnej parze składającej się z mężczyzny i kobiety wypadło decydować o założeniu nowej wspólnoty miłości, rodzic oraz wychowywać w niej dzieci.

Warto zauważyć, iż wiek XX był okresem wielkich prób i dramatów dla rodziny ukraińskiej, skutkiem czego było uformowanie się pewnego obrazu rodziny na Ukrainie, odmiennego od tego tradycyjnego, który od lat kształtowało chrześcijaństwo na tych terenach. Przede wszystkim należy zauważyć tragedię dwóch wojen światowych, które dotknęły wiele rodzin ukraińskich, sztucznie wywołany przez Stalina głód w latach 1932–1933, w wyniku którego zginęło od 7 do 10 mln ludzi, katastrofa w Czarnobylu w 1986 roku, a także dehumanizacja społeczeństwa przez

reżim komunistyczny, który traktował rodzinę instrumentalnie jako środek do wybudowania „raju” na ziemi¹. Taka dewastacja oraz desakralizacja życia rodzinnego na Ukrainie przyczyniły się do zmiany obrazu rodziny, która podobnie jak całe społeczeństwo ukraińskie trwa w stanie anomicznym², potrzebując odnowy i powrotu do chrześcijańskiego pojmowania życia rodzinnego i społecznego.

Pod koniec XX – początek XXI wieku model rodziny na Ukrainie przeszedł od systemu rozszerzonej (wielodzietnej) instytucji patriarchalnej do tzw. *komórki nuklearnej*, otrzymując przy tym nowy obraz i kształt³. Oznacza to, że małżeństwo na Ukrainie już coraz mniej traktowane jest jako święty, trwały i nierozzerwalny związek mężczyzny i kobiety, lecz jako czasowy kontrakt, który może być bez większych problemów rozwiązany za zgodą stron w przypadku zaistnienia pewnych trudności. Potwierdzają to częste rozwody stające się na Ukrainie wręcz epidemią⁴. W tych okolicznościach ulega zniszczeniu tradycyjny system pojmowania rodziny jako „wspólnoty sakralnej”, co w konsekwencji zagraża prawidłowemu i wszechstronemu wychowaniu i wzrastaniu w niej dzieci.

Chociaż sondaże pokazują, iż młodzież na Ukrainie ma zamiar zakładać rodziny w przyszłości, a ilość ślubów rejestrowanych przez państwo jest jedną z najwyższych w Europie, to jednak piąta część młodzieży ukraińskiej częściowo lub całkowicie zgadza się ze stwierdzeniem, że ślub jest przestarzałą formą organizacji życia rodzinnego⁵. Część młodzieży (szczególnie męskiej) w wieku do 25 lat w ogóle nie planuje zakładać rodziny. Głównym motywem takiej decyzji jest pragnienie bycia niezależnym albo chęć zrobienia wielkiej kariery zawodowej.

Obraz rodziny zniekształca coraz bardziej rozpowszechniająca się opinia wśród młodzieży, że wolne związki między mężczyzną i kobietą są alternatywną, a nawet konkurencyjną formą zamiast tradycyjnego budowania małżeństwa na podstawie przysięgi wierności składanej przez małżonków na całe życie w kościele czy nawet jego rejestracji w urzędzie cywilnym. Coraz częściej można spotkać tzw. związki „na próbę”, które jednak później są legalizowane w świetle prawa państwowego.

¹ A. Oliynyk, *Rodzina jako obraz ukraińskiego społeczeństwa. Kryzys i wyzwanie*, w: R. Hajduk (red.), *Rodzina „gatunek ginący?”*, Kraków 2008, s. 64–65.

² Termin „anomia” (gr. „bezprawie”) jest używany na określenie kryzysu w życiu rodzinnym lub społecznym, wskutek czego ostro zauważa się kryzys wszystkich tradycyjnych wartości i norm. Dlatego stan anomiczny charakteryzuje się dezorientacją w działaniu człowieka, któremu najczęściej brakuje motywacji do dalszego rozwoju, zauważa się niechęć do postępowania według prawa, tak naturalnego, jak i Bożego (N. Hapon, *Wpływ procesów globalizacji i migracji na ukraińską rodzinę*, w: J. Gorbaniuk (red.), *Sytuacja rodziny we współczesnym społeczeństwie: doświadczenie Europy Środkowo-Wschodniej*, Lublin 2007, s. 51).

³ Г. Бокал, *Сучасна українська сім'я: причини змін її моделі*, w: „Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка” 91–93 (2009), s. 12.

⁴ Pość rozwodów na Ukrainie jest najwyższą spośród krajów europejskich, należących do Unii Europejskiej. Tendencja do ulegania pokusie rozwodu pojawiła się już w latach 70. XX wieku i była rozwijana do końca lat 90. zgodnie z zasadą: „łatwy” ślub – „łatwy” rozwód (E. Лібанова, *Шлюб, сім'я та дитородні орієнтації в Україні*, Київ 2008, s. 11–12).

⁵ Tamże, s. 221.

Według badań, każda szósta para, która żyje w związkach uznanych przez państwo (choć nie zawartych w Kościele) przyznaje się, że poprzedzało ich zawarcie wspólnego życia bez jakichkolwiek zobowiązań⁶. Taka sytuacja sugeruje, iż obecnie rodzina na Ukrainie jako wartość po części ulega degradacji, gdyż wielu ludzi nie traktuje jej z pozycji religii i wiary, ani nawet nie szanuje instytucji państwowych, które chronią małżeństwo i rodzinę.

Na tworzenie się modelu współczesnej rodziny ukraińskiej wielki wpływ ma zmieniająca się rola kobiety w życiu rodzinnym. Oznacza to, że na dzień dzisiejszy zamężna kobieta na Ukrainie coraz bardziej staje się niezależna finansowo od mężczyzny, dlatego ślub traci swoją specyfikę jako wspólnota dóbr materialnych, za pomnażanie których odpowiada przede wszystkim mężczyzna. Natomiast kobieta w takim układzie traci swoje najważniejsze powołanie do bycia opiekunką domu rodzinnego i zajmowania się przede wszystkim wychowaniem dzieci. Problemem dla rodziny ukraińskiej staje się troska o ograniczenie ilości własnych dzieci, nadmierne dbanie o własny wygląd zewnętrzny oraz przedkładanie swojej kariery i środków do samorealizacji w społeczeństwie nad funkcje rodzicielskie⁷. Zmiana roli kobiety w rodzinie skutkuje tym, że – jak pokazują badania – współczesna rodzina ukraińska w większości (ok. 70%) jest zorientowana na to, żeby urodzić i wychować jedynie dwójkę dzieci. Tylko 13% uważa, że rodzina winna posiadać trójkę dzieci⁸.

Problemy i wezwania dla rodziny wskutek przemian polityczno-ekonomicznych lat 90. XX wieku

W latach 90. ubiegłego stulecia Europa Wschodnia przeżyła zmianę systemu politycznego oraz ustroju ekonomicznego. Ukraina po rozpadzie Związku Sowieckiego odzyskała niepodległość oraz zaczęła budować państwo wolne i demokratyczne, przechodząc od ekonomii planowej do rynkowej. Chociaż nowy system funkcjonowania państwa ukraińskiego z jednej strony stworzył rodzinom szansę bardziej integralnego rozwoju, umożliwiając im wychowanie dzieci w duchu religijnym i patriotycznym przy uwzględnieniu wartości demokratycznych, to jednak w obliczu owych przemian przed rodziną ukraińską pojawiły się także pewne trudności, które dotąd były dla niej obce: zmniejszenie dochodów i ubóstwo wielu rodzin, emigracja zarobkowa do krajów Europy Zachodniej i USA, sieroctwo i zjawisko „wychowywania” dzieci przez ulicę, a także trudna sytuacja demograficzna. Owe problemy są ze sobą ściśle powiązane i często jeden problem jest przyczyną zaistnienia drugiego. Ze wspomnianymi wyżej trudnościami rodzina ukraińska boryka się już prawie ćwierć wieku i są one rzeczywistym zagrożeniem dla kondycji rodziny ukraińskiej, a także poważnym wyzwaniem dla niej.

⁶ Tamże.

⁷ Г. Бокал, *Сучасна українська сім'я: причини змін її моделі*, art. cyt., s. 12–13.

⁸ Е. Лібанова, *Шлюб, сім'я та дитородні орієнтації в Україні*, dz. cyt., s. 222.

Problemy finansowe. W realiach ukraińskich, gdzie poziom dochodów obywateli otrzymujących wynagrodzenie za wykonaną pracę jest dość niski, znaczna część rodzin znajduje się na w trudnej sytuacji finansowej. Ukraińcy na wyżywienie wydają więcej, aniżeli 50% własnych zarobków i przez to kraj zajmuje ostatnie 40. miejsce w Europie z najwyższą kwotą wydanych pieniędzy na wyżywienie w stosunku do wysokości zarobków. Oznacza to, że przeciętna rodzina na Ukrainie, aby mieć na wyżywienie, musi bardzo często zrezygnować z innych wydatków, w tym także tych, które są przeznaczane na edukację dzieci i wypoczynek, ubezpieczenie medyczne członków rodziny oraz inne potrzeby domagające się zaspokojenia z uwagi na prawidłowy rozwój rodziny. Często przejawem ubóstwa rodzin są trudne warunki mieszkaniowe, niemożność otrzymania korzystnego kredytu dla młodych rodzin, brak odpowiednich warunków lokalowych do godziwego życia, zwłaszcza dla wielodzietnych rodzin. Związany z ubóstwem problem bezrobocia, szczególnie rozpowszechniony w małych miasteczkach i wioskach najbardziej dotkliwy staje się dla ludzi młodych, którzy dopiero co założyli rodzinę⁹.

Emigracja zarobkowa. Zjawisko to w realiach ukraińskich miało początek w latach 90. XX wieku i było związane z usiłowaniami wyjazdu za granicę któregoś członka rodziny w celu znalezienia bardziej opłacalnej pracy, aby przez nią polepszyć materialny poziom życia własnej rodziny oraz zabezpieczyć lepszą przyszłość dla następnych pokoleń¹⁰. Skutkiem kryzysu ekonomicznego, który rozpoczął się w państwie w latach 90. ubiegłego stulecia i który z nową siłą uderzył w ukraińską ekonomię w 2008 r., spowodował, iż od chwili odzyskania niepodległości w poszukiwaniach pracy wyjechało za granicę ok. 7 mln obywateli Ukrainy, spośród których większość to kobiety w wieku reprodukcyjnym, które zostawiły w domu dzieci na wychowanie innym członkom rodziny i w najbliższym czasie nie mają zamiaru wracać do kraju¹¹. Sytuacja wielu rodzin, w których długi czas brakuje fizycznej obecności ojca lub matki, budzi wielki niepokój, ponieważ dzieciom wychowującym się w rodzinach niepełnych zagraża niebezpieczeństwo wejścia w dorosłe życie bez doświadczenia miłości, troski i opieki ze strony rodziców. Dla młodzieży dorastającej może to oznaczać także brak odpowiednich wzorców pozwalających na stworzenie własnej rodziny i niedostateczną gotowość do ponoszenia odpowiedzialności za jej rozwój¹².

Sieroctwo i dzieci ulicy. Zwiększenie liczby sierot, w tym także tych, które są nazywane na Ukrainie „sierotami społecznymi”, należy do podstawowych problemów socjalno-demograficznych w kraju. Świadczy on bowiem o tym, że rodzina

⁹ A. Oliynyk, *Rodzina jako obraz ukraińskiego społeczeństwa. Kryzys i wyzwanie*, art. cyt., s. 67–68.

¹⁰ М. Говгера, *Заробітчанство: шанс чи зруба для родини*, w: *Родина – спільнота любові. Матеріали XXII Міжнародного конгресу родини*, Київ 2007, s. 90.

¹¹ O. Voloshok, *Aktualne problemy rodzin dysfunkcyjnych na Ukrainie oraz istniejące formy wsparcia*, w: J. Gorbaniuk (red.), *Sytuacja rodziny we współczesnym społeczeństwie: doświadczenie Europy Środkowo-Wschodniej*, Lublin 2007, s. 78–79.

¹² М. Говгера, *Заробітчанство: шанс чи зруба для родини*, art. cyt., s. 93–94.

nie wypełnia jednej z najważniejszych swych funkcji – opieki nad dziećmi¹³. Do kategorii „sierot społecznych” zaliczane są dzieci, które zostały odebrane rodzicom zgodnie z postanowieniem sądu albo też z innych powodów, na przykład na skutek trwałego leczenia rodziców lub ze względu na ich pobyt w zakładach karnych. Takie dzieci często trafiają do domów dziecka, mając *de facto* żywych rodziców, którzy jednak nie są w stanie zaspokoić ich podstawowych potrzeb duchowych, psychicznych i materialnych. Chociaż liczba takich dzieci zgodnie ze statystykami z ostatnich lat powoli się zmniejsza¹⁴, to jednak problem jest o wiele bardziej złożony. Dzieci, które wprawdzie mieszkają razem z rodzicami, ale ich życie niewiele różni się od sytuacji sierot, jest także coraz więcej¹⁵.

Zjawisko sieroctwa jest ściśle powiązane z problemem „dzieci ulicy”, czyli bezdomnych osób niepełnoletnich, które z różnych przyczyn opuściły swoje rodziny, rodziców lub domy dziecka, czyli środowiska, w których były wychowywane i dlatego nie mają stałego miejsca zamieszkania. „Sieroty społeczne”, czyli dzieci z rodzin dotkniętych głębokim kryzysem najczęściej łączą się w grupy małych „wędrowników”, którzy przeważnie mieszkają na ulicach dużych miast w warunkach niebezpiecznych dla życia i są zmuszeni zmierzyć się z wszelkiego rodzaju trudnościami życia dorosłych ludzi, zupełnie nie będąc do nich przygotowanymi¹⁶.

Kryzys demograficzny. Zagrozeniem dla Ukrainy jest trwale zmniejszanie się populacji w kraju, gdyż od czasu odzyskania niepodległości do dzisiaj ludność państwa zmniejszyła się o ponad 7 mln mieszkańców (od ponad 52 mln do 45 mln osób). Cały ten czas utrzymuje się tendencja depopulacji (ilość śmiertelności przekracza wskaźnik urodzeń), co budzi szczególny niepokój w przypadku mężczyzn, gdyż liczba zgonów płci męskiej przewyższa o 3–4 razy liczbę kobiet umierających w wieku przedemerytalnym¹⁷. Wysoka jest także śmiertelność niemowląt. Od roku 2007 można zaobserwować pozytywną tendencję wzrostu liczby urodzeń w kraju; za to liczba zmarłych corocznie utrzymuje się mniej więcej na tym samym poziomie, tj. około 700 tys. osób. Ludność ukraińska starzeje się, gdyż coraz bardziej zwiększa się ilość osób starszych w społeczeństwie¹⁸. Istotnym problemem w życiu rodzin jest także pogorszenie się zdrowia dzieci i młodzieży w ostatnich latach, zwłaszcza

¹³ Е. Лібанова, *Шлюб, сім'я та дітородні орієнтації в Україні*, dz. cyt., s. 14.

¹⁴ Нр. pod koniec 2007 roku ilość takich dzieci wzrosła do 102 924, natomiast pod koniec 2011 roku – do 95 956 osób (Державна служба статистики України, Захист дітей, які потребують особливої уваги суспільства. *Статистичний збірник*, Київ 2012, s. 12–13, http://govuadocs.com.ua/tw_files/2/urls_2/627/d-626856/7z-docs/1.pdf, 12.05.2014, godz. 17:42, dok. html.

¹⁵ О. Філон, *Діти вулиці*, w: *Родина – спільнота любові. Матеріали XXII Міжнародного конгресу родини*, Київ 2007, s. 98.

¹⁶ А. Оліунок, *Rodzina jako obraz ukraińskiego społeczeństwa. Kryzys i wyzwanie*, art. cyt., s. 68.

¹⁷ В. Степенко, О. Рудницький, О. Хомра, А. Стефанівський, *Демографічні перспективи України до 2026 р.*, Київ 1996.

¹⁸ Ф. О'Доннелл, *Родино, ким ти є в XXI столітті?*, w: *Родина – спільнота любові. Матеріали XXII Міжнародного конгресу родини*, Київ 2007, s. 53–54.

zaś rozpowszechnienie się wśród nich chorób spowodowanych uzależnieniem od alkoholu i narkotyków¹⁹.

Biorąc pod uwagę wszystkie zarysowane wyżej problemy, należy stwierdzić, iż kryzys demograficzny dla rodzin na Ukrainie niesie z sobą poważne wyzwania. Można im sprostać, zwracając szczególną uwagę na odpowiednie podejście do wychowania dzieci, stworzenie warunków sprzyjających wzrostowi dzietności oraz polepszenie świadczeń w ramach opieki zdrowotnej. Wszystkie te kwestie winny znaleźć się w centrum zainteresowania wszystkich najważniejszych instytucji państwowych.

Polityka prorodzinna państwa ukraińskiego

Zespół działań władz Ukrainy, skierowany na wsparcie i obronę instytucji rodziny jako trwałej wspólnoty mężczyzny i kobiety, a także pomoc w prawidłowym wychowaniu dzieci oraz obronę moralności to istotne elementy polityki prorodzinnej. Rodzina na Ukrainie potrzebuje potężnego i nieprzerwanego wsparcia ze strony państwa i społeczeństwa²⁰. Dlatego w roku 1991 zostały zapoczątkowane aktywne tworzenie polityki prorodzinnej oraz poszukiwanie sposobów jej skutecznej realizacji. Uchwalono pakiet ważnych ustaw, wydano wiele dokumentów i wypracowano szereg programów na płaszczyźnie ogólnopaństwowej, jak i regionalnej. Podstawą dla nich jest *Konstytucja* Ukrainy, gwarantująca ochronę rodzinie, wspierająca macierzyństwo i postulująca troskę o młode pokolenie. Istnieje również wiele programów państwowych dotyczących zwłaszcza kwestii rozwoju, wychowania i kształcenia dzieci²¹, których głównym celem jest zabezpieczenie stabilności funkcjonowania rodziny w społeczeństwie szczególnie poprzez polepszenie warunków materialnych; korygowanie wykonywania pracy na rzecz społeczeństwa z uwzględnieniem obowiązków rodzinnych; zapewnienie rodzinom ochrony i pomocy wobec różnych zagrożeń²².

Jednym z ważnych czynników wsparcia finansowego dla rodzin ze strony państwa jest podjęta przez prezydenta Ukrainy i zaakceptowana w parlamencie inicjatywa udzielania pomocy finansowej młodym rodzinom. Ustawa weszła w życie

¹⁹ A. Oliynyk, *Rodzina jako obraz ukraińskiego społeczeństwa. Kryzys i wyzwanie*, art. cyt., s. 67.

²⁰ Ю. Павленко, *Прородинна політика як політика держави*, w: *Родина – спільнота любові. Матеріали XXII Міжнародного конгресу родини*, Київ 2007, s. 77.

²¹ W ostatnich czasach zostały przyjęte następujące programy dotyczące rodziny: „*Konsep-cja państwowej polityki rodzinnej*” (1999), „*Rodzina ukraińska*” (2001), nowy „*Kodeks rodziny*” (2003), „*Reprodukcyjne zdrowie narodu na lata 2006–2015*” (2006), „*Państwowy program wsparcia dla rodziny na okres do 2010 roku*” (2007), „*Państwowy celowy program wsparcia dla rodziny do 2016 roku*” (2013) (Ю. Підлісний, *Суспільство: опікує чи легковажить?*, w: *Родина – спільнота любові. Матеріали XXII Міжнародного конгресу родини*, Київ 2007, s. 83.)

²² A. Oliynyk, *Rodzina jako obraz ukraińskiego społeczeństwa. Kryzys i wyzwanie*, art. cyt., s. 69.

1 kwietnia 2005 r., znacznie zwiększając pomoc pieniężną udzielaną każdej rodzinie przy urodzeniu dziecka (do kwoty w wysokości około 1130 euro). Warto zauważyć, że taka pomoc przyznawana jest rodzicom przy urodzeniu każdego dziecka. Ustawa została zreformowana w 2008 r. i przewidywała zwiększenie wypłat w przypadku następnych dzieci. Przy urodzeniu pierwszego dziecka rodzina już otrzymywała 1630 euro. Natomiast, jeżeli w rodzinie na świat przychodziło drugie dziecko, to wsparcie z budżetu wynosiło 3300 euro, a przy urodzeniu trzeciego i następnego dziecka – 6650 euro²³. Kwota „becikowego” znowu została zwiększona ponad dwa razy od 1 października 2012 r. Obecnie z uwagi na zmiany polityczne, które zainicjował „Euromajdan”, kryzys ekonomiczny, ogłoszenie przez rząd prowadzenia polityki oszczędnościowej i postępującej dewaluacji waluty narodowej sformułowana została propozycja zwiększenia kwoty pomocy finansowej państwa przy urodzeniu dzieci w rodzinie²⁴. Taki instrument działania państwa na rzecz polityki prorodzinnej z jednej strony oferuje pomoc materialną każdej rodzinie przy urodzeniu dziecka, a z drugiej strony staje się zachętą do tworzenia rodzin wielodzietnych, co ma zapobiec ostremu kryzysowi demograficznemu, który dotyka współczesną Ukrainę.

Postęp w polityce prorodzinnej państwa dotyczy także wszechstronnego wsparcia w tworzeniu rodzinnych domów dziecka jako alternatywy dla zakładów opiekuńczych, które nie dają dziecku poczucia klimatu rodzinnego i nie rozwijają w wystarczającej mierze umiejętności życia we własnej rodzinie w przyszłości. Od 2005 roku realizowana jest reforma systemu ochrony sierot oraz dzieci pozbawionych opieki rodziców, nazywana popularnie „Pieniądze są przywiązane do dziecka”. Polega ona na tym, że niezależnie od środowiska wychowawczego dziecka (czy żyje ono w rodzinie, czy w zakładzie opiekuńczym), jego opiekun otrzymuje jednakową kwotę pieniężną na jego utrzymanie (wcześniej wsparcie finansowe otrzymywały tylko państwowe zakłady opiekuńcze). Taka ustawa zachęca i pomaga stwarzać alternatywne do państwowych domów dziecka środowiska wychowania sierot, a także ułatwia adopcję dzieci i zachęca rodziny do jej dokonania²⁵.

Działanie na rzecz ochrony rodziny na poziomie regionalnym dotyczy przede wszystkim pomocy społeczno-psychologicznej rodzinom, które znajdują się w sytuacji kryzysowej, zmagając się z różnorodnymi problemami²⁶. Dla przykładu w obwodzie lwowskim działają następujące centra pomocy dla rodzin: „Kobiece perspektywy”, „Nastolatek i rodzina” oraz Centrum Kryzysowe. Na Kijowszczyźnie realizowany jest projekt w ramach programu Unii Europejskiej, którego celem jest

²³ Ю. Павленко, *Прородинна політика як політика держави*, art. cyt., s. 77.

²⁴ „Удар” наполягає на збільшенні допомоги при народженні дитини, – Геращенко, <http://www.rbc.ua/ukr/news/politics/udar-nastaiwaet-na-uvlichenii-pomoshchi-pri-rozhdenii-rebenka--12052014142000>, 15.05.2014, godz. 11:34.

²⁵ Е. Лібанова, *Шлюб, сім'я та дітородні орієнтації в Україні*, dz. cyt., s. 16; *Захист дітей, які потребують особливої уваги суспільства. Статистичний бюлетень*, Київ 2008, s. 19, 21.

²⁶ О. Voloshok, *Aktualne problemy rodzin dysfunkcyjnych na Ukrainie oraz istniejące formy wsparcia*, art. cyt., s. 85–89.

stworzenie i utrzymanie instytucji społecznych, mających za zadanie wspierać rodziny żyjące w wioskach. Na terytorium obwodu czernihowskiego stworzone zostało centrum matki i dziecka „Rodzice i dziecko razem”, którego celem jest zapobieganie przekazywaniu niemowląt do domów dziecka. W obwodzie chersońskim realizowany jest projekt „Rodzina bez przemocy”, którego celem jest zapobieganie nadużyciu siły w rodzinach. W kontekście niedawnych wydarzeń na Ukrainie powołana została do istnienia grupa „Pomoc rodzinom zabitych na Majdanie”²⁷. Na terytorium obwodu dnipropietrowskiego działa „Centrum wsparcia rodzin z Krymu”, który proponuje pomoc rodzinom uchodźców²⁸. Na Zakarpaciu działają centra służące wsparciem rodzinom wojskowych pochodzących z Krymu oraz Sewastopola²⁹.

Działając na rzecz umocnienia rodziny, państwo ukraińskie wiele wysiłków wkłada w promocję życia rodzinnego, wykazując troskę o poziom edukacji w odniesieniu do tej tematyki. Dokumenty prorodzinne zachęcają do umacniania w świadomości obywateli przekonania o istotnej roli rodziny oraz do stwarzania wszelkich warunków dla rozwoju życia rodzinnego, popierają współpracę organów państwowych ze stowarzyszeniami społecznymi i ośrodkami religijnymi na rzecz wszechstronnego wychowania dzieci i młodzieży, w tym także popularyzacji sportu oraz zdrowego sposobu życia. Aby poprawić obecną sytuację rodziny, podejmowana jest współpraca państwowych instytucji ze światem mass mediów w celu promocji odpowiedzialnego ojcostwa, bezpiecznego macierzyństwa, a także dla przeciwdziałania powstawaniu różnych chorób fizycznych oraz psychicznych szczególnie u młodzieży, zagrażających życiu rodzinnemu. Ważnym także jest przestrzeganie zakazu propagandy gwałtu, prostytucji i pornografii poprzez środki społecznego przekazu³⁰.

Wydaje się, że prorodzinna polityka państwa, która w ostatnich latach jest prowadzona coraz bardziej dynamicznie, nie spełnia jeszcze wszystkich oczekiwań, chociażby z uwagi na brak pełnego oparcia na chrześcijańskich zasadach moralności. Dla przykładu, na Ukrainie jeszcze nadal prawo zezwala na legalne dokonywanie aborcji. I chociaż były prowadzone ostre dyskusje w społeczeństwie w latach 2012–2013, zainicjowane przez zwierzchników Kościoła katolickiego na Ukrainie, apelujących do parlamentu o zniesienie prawa do dokonywania aborcji, to jednak debaty w parlamencie i dyskusja społeczna nie przyniosła zasadniczych zmian. Podobnie nieskutecznym i nielogicznym jest obecna w programach państwowych zachęta do stosowania środków antykoncepcyjnych, co rzekomo ma pomóc utrzymać

²⁷ Ініціативи з допомоги сім'ям загиблих об'єднуються в неформальний центр допомоги, <http://www.ufb.org.ua/aboutus/novini-forumu.htm?id=3416>, 15.05.2014, godz. 14:40, dok. html.

²⁸ Координаційний центр підтримки сімей з Криму запрацював на Дніпропетровщині, http://zik.ua/ua/news/2014/03/24/koordinatsiynny_tsentr_pidtrymky_simey_iz_krymu_zapratsyuvav_na_dnipropetrovshchyni_473511, 15.05.2014, godz. 12:33, dok. html.

²⁹ Закарпаття готується прийняти родини військовослужбовців з Криму, <http://www.carpathia.gov.ua/ua/publication/content/9431.htm>, 15.05.2014, godz. 15:01, dok. html.

³⁰ A. Oliytryk, *Rodzina jako obraz ukraińskiego społeczeństwa. Kryzys i wyzwanie*, art. cyt., s. 70–71.

się niezaplanowanej ciąży i tym samym zmniejszyć poziom dokonywanych aborcji. W rzeczywistości jednak taka propaganda kryje w sobie zachętę do nieuporządkowanych kontaktów płciowych i w żaden sposób nie rozwiązuje kryzysu demograficznego, a jedynie osłabia relacje rodzinne, a nawet zupełnie je niszczy.

W obecnych warunkach wydaje się koniecznym podjęcie całego zespołu działań ze strony różnych wspólnot kościelnych na Ukrainie, które byłyby ukierunkowane na zaszczepienie na gruncie społecznym chrześcijańskiego nauczania o rodzinie oraz szerszą promocję podstawowych wartości rodzinnych w życiu obywateli państwa ukraińskiego. Dotyczy to przede wszystkim nierozzerwalności i trwałości małżeństwa, jego sakramentalności, budowania właściwych relacji między członkami rodziny oraz prawidłowego wychowania dzieci.

STRESZCZENIE

W artykule przedstawiono obraz współczesnej rodziny Ukraińskiej, a także podano proces transformacji psychologicznej tradycyjnego jej obrazu pod koniec XX – początku XXI wieku w społeczeństwie ukraińskim: zmiana recepcji ślubu jako stałego związku kobiety i mężczyzny, akceptacja zjawiska rozwodów, kryzys wartości rodzinnych oraz zmieniająca się rola kobiety w rodzinie. W tekście artykułu zawarty został szereg problemów i wezwań dla rodziny na Ukrainie, spowodowany przemianami polityczno-ekonomicznymi lat 90. XX wieku, co skutkowało takimi trudnościami w sferze problematyki rodzinnej jak: problemy finansowe, emigracja zarobkowa, sieroctwo i dzieci ulicy, a także ostry kryzys demograficzny. Jako próba rozwiązania problemów dotyczących rodziny ukraińskiej zaprezentowano politykę prorodzinną państwa ukraińskiego – zespół działań władz skierowany na wsparcie instytutu rodziny: zwiększenia wsparcia finansowego dla dzieci w rodzinie, tworzenie zakładów opiekuńczych o charakterze rodzinnym oraz oferowanie pomocy społeczno-psychologicznej w sytuacji kryzysowej.

Słowa kluczowe: Ukraina, rodzina, polityka, przemiany, demografia